

Dreyer, Ivana,

100 godina od rođenja Carla Th. Dreyera

Jedan od najvećih filmskih redatelja svih vremena, Carl Th. Dreyer rođen je u Kopenhagenu 3. 2. 1889. (a ne 1889, kako je greškom tiskano u 1. svesku FILMSKE ENCIKLOPEDIJE JLZ-a "Miroslav Krleža") pa je ova godina jubilara za sve prijatelje sedme umjetosti.

Sudeći po materijalima što sam ih dobio od Stanislava Stanojevića, našeg istaknutog sineaste na "privremenom" radu u Francuskoj, ni Danci, a bogme ni Francuzi (koje je Dreyer obdario svojim najboljim djelom) nisu se toga sjetili na vrijeme. Ali, sjetili su se, ipak!

U kinu "14 JUILLET PARNASSE" u Parizu organiziran je festival Dreyerovih filmova

8. i 9. 11. igrane su "Stranice iz knjige davalove", 10. i 13. 11. "Dan gnjeva", 11. 11. "Gertrud", 12. 11. "Riječ" i 14. 11. "Poštuj svoju ženu".

Također je 10. 11. u Kulturnom centru Danske (Maison du Danemark, 142 Champs Elysées) održana svečana projekcija "Stradanja Ivane Orleanske".

Uz to su, Danska Kinoteka i Ministarstvo kulture Danske upriličili (od 10. 11. do 24. 12.) tematsku izložbu posvećenu "Ivani". Komesarka izložbe bila je povjesničarka umjetnosti Britta Martensen-Larsen, koja je ujedeno i urednica brošure "JEHANNE, La Passion et la Mort d'une Sainte" ("Ivana, stradanje i smrt jedne svetiće") kako se, u stvari, zvao Dreyerov scenarij.

Koristim ovu priliku da predložim Centru za kulturu, "Marjan filmu", "Ekranu" i kulturnoj rubrici "Slobodne Dalmacije" da, udruženi snagama, pokušaju, u posljednjem tjednu 1989., organizirati projekciju Dreyerovih filmova u Splitu.

Znamo da Jugoslavenska Kinoteka posjeduje: "Stradanje Ivane Orleanske", "Stranice iz knjige davalove", "Vampira" i "Dan gnjeva", da je na Jugoslavenskoj Televiziji svojedobno prikazana "Gertrud", no bilo bi dobro kad bi se dobila (možda uz pomoć danske Ambasade) još dva ključna Dreyerova filma "Mikaël" i "Riječ". Uzgred govoreći, iako ovjenčana venecijanskim "zlatnim lavom", "Riječ" nije (i to namjerno!) uvezena u Jugoslaviju. U Splitu, 21. 12. 1989.

Ivan Martinac

Napomena:

Ovaj tekst je uručen "Slobodnoj Dalmaciji" 22. 12. i mogao se tiskati u srbodu (23. 12.) ili u nedjelju, u Forumu (24. 12.). U ponedjeljak sam nazvao kulturnu rubriku i razgovarao s mladim novinarom Darkom Vukorepom. On mi reče da su Žigo i Fiamengo rekli da moj članak, u novinarskom "smislu" nije vijest. I još doda (Darko) da, po njihovom mišljenju, ima rečenica, koje su (nekako) privatnog "karaktera". To se vjerojatno odnosi na spominjanje Stanislava Stanojevića čije ime, urednicima "Slobodne", očigledno ne znači ništa. Jer ta bi se "privatnost" automatski pretvorila u "javnu zanimljivost" kad bi se znalo da je Stanojević neusporedivo bolji redatelj od Emira Kusturice. 31. 12., na Staru godinu, susreo sam, u Samoposluzi kraj HNK-a, Jakšu Fiamengo i Gordanu Benić.

Pitao sam ga što se zapravo dogodilo. On mi ispriča da je bio na Visu (u Komiži) ali da i nije bio, svejedno, kaže – ono nije vijest.

Pišem za novine od 1958., uzvratim ja, i još mi nigdje nisu rekli (osim u "Slobodnoj") da ono što sam napisao nije za objavljivanje. Vjerujem, kaže on, ali ovaj put – to stvarno nije bila vijest. Ti čak predlažeš i program, a to se ne radi kada je u pitanju vijest. A zašto si uopće, to što si dobio, proglasio za vijest, kažem ja. Što su po tebi, na primjer, tekstovi Tonča P. Marovića o Ovtčicama i fontani? To su autorski tekstovi, reče Fiamengo! Pa, mogao si i ovo moje nazvati autorskim tekstom. Valjda sam i ja nekakvi autor. Da, kaže Jakša, ali... Čuj, Jakša, suština je ipak u tome da je Split ostao bez "Tjedna Dreyerovih filmova". I rukovali smo se, ja i on, te ja i Gordana i čestitali, uzajamno, "nastupajuću" NOVU (1990.) godinu.

Željeli!

Carl Theodor Dreyer bio filmografija

U najranijem djetinjstvu, nakon gubitka roditelja, Dreyer je usvojen od jedne stroge luteranske obitelji što se, bez sumnje, odrazilo na njegovom stvaralaštvu.

1909. (kao dvadesetogodišnjak) počinje pisati kazališne kritike za provincijske novine, a već 1911. je sportski izvijestilac u najvećem listu u Kopenhagenu ("Berlingske Tidende").

1912. se zapošljava u NORDISK FILMS KOMPAGNI. U intervjuu za "Guardian" (25. 12. 1964.) izjavio je: "Prvo sam tražio da pišem titlove između kadrova, a zatim sam mnogo montirao. Budući da je NORDISK proizvodio oko 1.800 kratkometražnih filmova godišnje uskoro sam dobio priliku i kao scenarist. Sve u svemu, tih 5 godina školovanja mi je uistinu koristilo". Od 1912. do 1956. Dreyer je potpisao 26 scenarija za druge redatelje, između ostalih i za Forresta Holera Madsena, Augusta Bloma i Roberta Dinesena.

Prema vlastitim predlošcima, između 1942. i 1956., Dreyer je režirao i 7 dokumentarnih filmova, na aktualne ekonomske, socijalne i kulturne teme u Danskoj.

Dugometražni filmovi (9 nijemih i 5 zvučnih)

1918-1919. ...PREDSJEDNIK

Scenograf: Dreyer, scenarist: Dreyer, po romanu Karla Emila Franzosa, direktor fotografije: Hans Waago, proizvodnja: Danska.

1919-1920. ...STRANICE IZ KNJIGE DAVOLOVE

Scenograf: Dreyer, scenarist: Edgar Hoyer, po romanu Marije Corelli, direktor fotografije: George Schnéevoigt, proizvodnja: Danska.

"Stranice iz knjige davalove" režirane su pod utjecajem Griffithove "Netrpeljivosti", budući da je Dreyer izuzetno cijenio Griffitha. Kao i u "Netrpeljivosti", u "Stranicama" postoje 4 epizode iz različitih epoha, u kojima dominira inkarnacija davlja.

1. epizoda. ...MUKA ISUSA KRISTA s naglaskom na Judinu izdaju.
2. epizoda. ...INKVIZICIJA. Radnja se odigrava u Španjolskoj u 15. stoljeću. Naglasak je na zlodjelima Velikog inkvizitora.
3. epizoda. ...FRANCUSKA REVOLUCIJA s naglaskom na sudbini Marije Antoanete.
4. epizoda. ...BOLJEŠEVIZAM U FINSKOJ. Sotona je otičen u boljševičkom komesaru. Radnja je iz 1917. i 1918.

1920. ...PASTOROVA UDOVICA

Scenarist: Dreyer, po noveli Kristofera Jansona, direktor fotografije: George Schnéevoigt, proizvodnja: Švedska.

1920-1921. ...ŽIGOSANI

Scenarist: Dreyer, po romanu d'Agea Madelunga, direktor fotografije: Friedrich Weinmann, proizvodnja: Njemačka.

1922. ...BILO JEDNOM

Scenarist: Dreyer i Palle Rosenkrantz, po komadu Holgera Drachmanna, direktor fotografije: George Schnéevoigt, proizvodnja: Danska.

1924. ...MIKAËL

Scenarist: Dreyer i Thea von Harbou, po romanu Hermana Banga, direktori fotografije: Karl Freund (eksterijeri) i Rudolph Maté, proizvodnja: Njemačka.

1925. ...POŠTJAJ SVOJU ŽENU

Scenograf: Dreyer, scenarist: Dreyer i Svend Rindom, po komadu Rindoma, direktor fotografije: George Schnéevoigt, proizvodnja: Danska.

1925-1926. ...NEVJESTA IZ GLOMSDALEA

Scenograf: Dreyer, scenarist: Dreyer, inspiriran dvjema novelama Jacoba Brede-Bulla, direktor fotografije: Einar Olsen, proizvodnja: Norveška.

1926-1928. ...STRADANJE IVANE ORLEANSKE

"Stradanje" je posljednji Dreyerov nijemi film.

1932. ...VAMPIR ILI ČUDNA PUSTOLOVINA DAVIDA GRAYA

Scenarist: Dreyer i Christian Jul. Slobodna adaptacija novele Sheridana Le Fanua "U zrcalu nejasno", direktori fotografije: Rudolph Maté, Louis Née, proizvodnja: barun Nicolas de Gunzburg, koji je pod pseudonimom (Julian West) igrao naslovnu ulogu.

1934. ...DAN GNJEVA

Scenarist: Dreyer, Mogens Skot-Hansen (i službeno Poul Knudsen) po komadu Hansa Wiers-Jensena "Anne Pedersdotter", direktor fotografije: Karl Andersson, proizvodnja: Danska.

1944-1945. ...DVOJE LJUDI

Scenarist: Dreyer i Martin Glanner po komadu W. O. Somina "Atentat", direktor fotografije: Gunnar Fischer, proizvodnja: Švedska.

1954-1955. ...RIJEČ

Scenarist: Dreyer, po komadu Kaja Munka, fotografija: Henning Bendsten, proizvodnja: Danska.

Švedski redatelj Gustav Molander snimio je 1943. "Riječ" po istom predlošku, s Victorom Sjöströmom u glavnoj ulozi, pa je Dreyerov film, zapravo, "remake".

Duševo poremećeni Johannes zamišlja da posjeduje moć uskrsavanja mrtvih. Na kraju filma, u završnoj sekvenci, koja ima oniričko djelovanje, on izgovara mistične riječi i zaista oživljava pokojnicu, nakon čega mu se vraća mentalna stabilnost. Za svoj film Dreyer je izjavio: "Napravio sam RIJEČ da bih dokazao sebi da mogu napraviti čudo u koje će ljudi vjerovati."

1964. ...GERTRUD

Scenarist: Dreyer, po komadu Švedoisia Hjalmar Söderberga, direktor fotografije: Henning Bendtsen, proizvodnja: Danska.

Carl Th. Dreyer realizirao je, dakle, 14 dugometražnih filmova (14 postaja "križnog puta").

1965. godine danska vlada mu poklanja luksuzno kino DAGMAR TEATRET u centru Kopenhagena, što baš nimalo ne sliči, kako reče jedan filmski znalac, na one skromne trafike što ih Francuska ustupa islužbenim ratnicima ili njihovim udovicama. Umro je u Kopenhagenu, 20. 3. 1968. ne ostvarivši, naravno, sve svoje "vizije", pa ni onu do koje mu je bilo najviše stalo – film u boji o Kristu.

Dreyerova »vizija« o Kristu

U intervjuu za radio-program "Nove perspektive u umjetnosti i nauci" (23. 10. 1950.) Karl Roos je upitao Dreyera od kada počinje njegova "vizija" filma o Kristu, a Dreyer je odgovorio: "Prvi put sam razmišljao o Evandeljima, kao o podlozi za film, neposredno nakon završetka "Ivane". Nastojao sam pronaći točku s koje bih mogao promatrati Evandolja iz drukčijeg ugla nego što je uobičajeno.

Nekoliko dana poslije 9. travnja 1940. (kada su njemačke oružane snage okupirale Dansku i iskrcale se u Norveškoj) odjednom me je "pogodila" analogija između Židova u Palestini i nas, Rimljani su bili Nijemci, a Pilat je bio Renthe – Fink. Ukazalo se je, zatim, još nekoliko paralela: oslobođilački pokret Zeloti, rijetki kolaboracionisti i slično. Što se tiče forme zamislio sam da osnovne principe iz "Dana gnjeva" nastavim u filmu o Kristu. Morala je postojati čvrsta harmonija između izvornosti osjećanja i izvornosti "stvarni". To je ono što ja zovem "psihološki realizam".


28. 10. 1951. Dreyer je u časopisu "Politiken" objavio esej o tzv. "oživotvorenom misticizmu". Govorio je o knjizi dra Salomona Zeitlina, profesora na "Dropsie collegu" u Philadelphiji, koja se zvala "Tko je razapeo Isusa". Bio je veoma uzbuđen dok ju je čitao, a utro je uslijedio poziv Blevinsa Davisa i Dreyer je 1947. otputovao za Ameriku. Prilikom druge posjete (1949.) proveo je 6 mjeseci u mjestu Independence, u državi Missouri, napisavši 300 stranica scenarija po knjizi dra Zeitlina. "Kada sam završio svoj manuskript (kaže Dreyer) Blevins Davis me je upoznao s autorom. Dugo smo razgovarali i na kraju smo se složili oko svega osim oko jedne osobe. Dr Zeitlin, iako Jevrej, bio je, po mojemu mišljenju, previše oštar prema Kaifi, kojeg je opisao kao kvilinga. Što se mene tiče, možda bih ga mogao nazvati "političkim kolaboracionistom", ali ne i kvilingom. Kaifa je, naprosto, bio realan. Inače, duboko sam zahvalan dru Zeitlinu što je svojom knjigom opovrgao optužbe protiv Židova da su ubili Isusa. Ta nevjerojatna laž formirala su već u 1. stoljeću što je zaista davno. Antisemitizam je toliko star. Sve te klevete, te podlosti, otjerale su Židove u žalost i patnju, suze i smrt.

Palads Teatret
TELEF. 4036-4037

I Aften Kl. 8¹, prc.

Verdens-Première
Jeanne d'Arc's
Lidelse og Død

Isencsat af
Carl Th. Dreyer
Oficiis:
Société Générale de Films, Paris
I Hovedrollen:
Mlle Falconetti
Forstærket Orkester
Forestillingsen begynder præcis Kl. 8¹
Forh. Salg 10-5. Ordinet fra Kl. 4.



Za "Cahiers du cinéma" br. 48, u lipnju 1955. Dreyer izjavljuje: "Želim snimati film o Kristu u Palestini. Najprije sam sanjao o tome da ga napravim u crno-bijeloj tehnici sa svim mogućim nijansama sivog, poput drvoreza. Danas već pomišljam da upotrijebim boju, jer bijelo i crno i tako moraju biti glavne boje i u nekom kolor filmu. Pomoću određenih boja bijelo mora postati još bjelije, a crno još crnije. To bi trebao biti veliki producerski potihvat u trajanju od 3 sata, ali ne i spektakl na način Cecil B. De Millea. Cecil B. De Mille je mrtav".

Između 1958. i 1961. Dreyer se dopisivao s Bentom Melchiorom, koji je živio u Londonu, a bio je sin Velikog rabina Kopenhagena. Piše mu, između ostaloga, da je pročitao knjigu jevrejskog povjesničara Josepha Klausnera o Kristu. Klausner, u knjizi, tvrdi da je Pavao transformirao malu židovsku grupu u polu-židovsku, polukršćansku "sektu" i proširio je po cijelom svijetu. Može se reći: "Bez Isusa ne bi bilo Pavla, ali isto tako se može reći da bez Pavla kršćanstvo ne bi bilo svjetska religija. Pavao je stvarni utemeljitelj kršćanstva, ali je, ne razmišljajući ni jednog trenutka o posljedicama, nehotice posijao i prvo sjeme kršćanskog antisemitizma". U jednom od pisama Melchioru Dreyer kaže: "Dvije sam stvari zapazio čitajući Ivanovo Evandjelje. Prvo – na riječ Židov nailazimo mnogo češće nego u sinoptičkim Evandeljima. Dok Matej i Luka tu riječ spominju 5 puta, a Marko 6, Ivan je na 70 puta. I drugo – on govori o Židovima kao o stranom narodu".

Iz Dreyerove biografije znamo da je bio upoznat praktički sa svime što se doticalo njegovu fiks-ideju: 1957. pročitao je knjigu "Isus i Izrael" Julia Isaaca, što je imala posvetu: "Mojoj ženi i mojoj kćerki, koje su Nijemci u – li jednostavno zato jer su se prezivale Isaac". Također je Dreyer znao o knjigu Herberta Pundika "Israel 1948 – 1958", za malu priču Daniela Roja iz 1946., a i za jednu vrlo zanimljivu "legendu" koju je Giovanni Papini na – isao još 1938.

U časopisu "Politiken", osam godina poslije svojega eseja o Kristu, Dreyer je 1959. utvrdio: "Isusovo razapinjanje nije posljedica antisemitizma – taj koncept još nije bio izmišljen. Isus je umro na križu kao politički pobunjenik".

Očigledno, "projekt" je za Dreyera bio toliko značajan da ga je neprestano "dorađivao", a čini se da nije mogao dobiti ni novce, kada ih je neko, ko puta tražio.

Sve u svemu, 1965. Dreyer, govoreći o svojim planovima najčešće spominje "Medeju", Faulknerov roman "Svjetlost u kolovozu" i dramu Eugenea O'Neilla "Crnina pristaje Elektri".

Ipak, preš sam kraj života, Dreyer se povjerio: "Uvijek sam želio raditi film u boji o Kristu" i prisjetio se, uz to, jedne svoje ranije izjave: "Treba mi mnogo vremena da se odlučim na snimanje. Dramu "Riječ" sam vidio 1932., a film sam snimio 1955. "Dan gnjeva" sam vidio 1927., a snimio 1943".

Kada se sve ovo zna, nije Bog zna koliko teško oprostiti dru Vladi Petriću što je napisao u jugoslavenskoj FILMSKOJ ENCIKLOPEDIJI da je proces Ivani trajao 18 mjeseci (umjesto nepunih 5) i da je "Dan gnjeva" – snimljeo na kazalištu, ali je neoprostivo što se dotični uopće nije "sjetio" najveće Dreyerove stvaralačke "vizije", kao što je neoprostivo da Martin Scorsese, na najvulgarniji način, bez ikakvih skrupula, upropasti veliku "dreyerovsku" temu.

stradanje

Ivan MARTINAC

Povijesna Ivana

Jeanne d'Arc (Ivana Arška) rođena je 6. 1. 1412. kao jedno od petoro djece Jacquesa d'Arca i Isabele Romée, u malom mjestu Domrémy (Domrémy) u pokrajini Lorraine.

Sebe je nazivala Jeanne la Pucelle (Ivana djevičica), a drugi su je još zvali: Jeanne de Domrémy (Ivana iz Domremija), Jeanne la bonne Lorraine (Ivana, djevojka iz Lorraine), la Pucelle d'Orléans (djevičica iz Orleansa), ili Ivana Orleanska (u prijevodu Dreyerova filma na hrvatski).

Toj maloj, nepismenoj seljanki, kojoj su »glasovi s neba« naredili da spasi Francusku od engleskih osvajača, povjerio je kralj Charles VII komandu nad jednim odredom.

Do tada, u tzv. »stogodišnjem ratu«, francuska je vojska trpila same poraze. Zemlja je bila opustošena, a posebni kaos je izazvao sukob između »armagnasca« (pristaša orleanskih vojvoda) i »burgignonsa« (pristaša burgundskih vojvoda). Englezi su, u savezu s Burgundijom, okupirali gotovo polovicu Francuske, te sam Pariz. Dakle, u takvoj situaciji Jeanne oslobađa opsjednuti Orléans (1429.) i pobjeđuje Engleze kod Pataya. Međutim, 23. 5. 1530., kod Compiègna, pada u ruke Burgundaca, koji je u prosinu iste godine, u Arrasu, za 10.000 zlatnika, izručuju Englezima. Oni je odvođe u Rouen, gdje lord Warwick – engleski guverner i upravitelj zanka u Rouenu, organizira crkveni sud na čelu s nadbiskupom od Beauvaisa, Pierrom Cauchonom. Taj visoki francuski prelat surađivao je s Englezima, ili iz straha, ili iz uvjerenja da mistični zanos Ivane Arške nije djelo Boga nego davolskih sila. Bilo kako bilo, poslije 29 ispitivanja, koja su započela 9. 1. 1431., osuđena je na smrt kao krivovjerka i vještica i 30. 5. je pod njom zapaljena lomača u Rouenu.

Proces rehabilitacije vođen je 1455. i 1456. Odlukom Crkve proglašena je blaženom (beatificirana) 18. 4. 1909., a ubrzo i svetom (kanonizirana) 16. 5. 1920.

Papa Pio XII. nešto prije savezničkog iskrcavanja u Normandiji, 13. 5. 1944., obznanjuje da je Jeanne d'Arc – zaštitnica Francuske.

Upisana je u Rimski martirologij (popis mučenika), a samim tim i u katolički kalendar, na dan svoje smrti, 30. svibnja.

Svi filmovi o Ivani

- 1898. »Pahé« realizira kratkometražni film »la Pucelle d'Orléans« (»Djevičica iz Orleansa«) Nigdje se ne spominje dužina, ni tko je igrao glavnu ulogu.
- 1900. Georges Méliès snima »Jeanne d'Arc« (»Ivana Arška«) sa svojom suprugom, prvom filmskom profesionalnom glumicom i Jeanne d'Arc, u naslovnoj ulozi. Trajanje: 9 minuta
- 1917. Cecil B. De Mille, producira i režira »Joan the Woman« (»Žena Ivana«). Naslovna uloga: Geraldine Farrar.
- 1926 – 1928. Carl Th. Dreyer: »La Passion de Jeanne d'Arc«
- 1928 – 1929. Marco de Gastyne: »La Merveilleuse vie de Jeanne d'Arc, fille de Lorraine« (»Čudesni život Ivane Arške, kćeri pokrajine Lorraine«). Naslovna uloga: Simone Genevois.
- 1935. Gustav Ucicky: »Dan Mädchen Joanna« (»Djevojka Ivana«). Naslovna uloga: Angela Salloker
- 1948. Victor Fleming: »Joan of Arc« (»Ivana Arška«) po komadu Maxwella Andersona »Joan of Lorraine« (»Ivana iz Lorraine«). Naslovna uloga: Ingrid Bergman. Trajanje: 145 minuta
- 1954. Roberto Rossellini: »Giovanna d'Arco al rogo« (»Ivana Arška na lomači«) po komadu Paula Claudela »Jeanne au bûcher« (»Ivana na lomači«). Arthur Honegger je kao zvučnu pratnju napisao istoimeni oratorij. Naslovna uloga: Ingrid Bergman. Trajanje: 80 minuta, kolor.
- 1957. Otto Preminger: »Saint Joan« (»Sveta Ivana«) po scenariju Grahama Greena adaptiranom prema istoimenom komadu G. B. Shawa. Naslovna uloga: Jean Seberg. Trajanje: 110 minuta.
- 1962. Robert Bresson: »Le Procès de Jeanne d'Arc« (»Sudjenje Ivani Arškoj«). Naslovna uloga: Florence Carrez. Trajanje: 65 minuta

»La Passion de Jeanne d'Arc«

/»Stradanje Ivane Arške«/

Iz nepoznatih razloga, jedino u Jugoslaviji, film se naziva »Stradanje Ivane Orleanske«

Špica

Redatelj: Carl Theodor Dreyer
Scenaristi: Dreyer i Joseph Delteil
Savjetnik za povijesna pitanja: Pierre Champion
Direktor fotografije: Rudolph (Rudolf) Maté
Snimatelj: Goesta Kottula, pomoćnik snimatelja: Louis Née
Scenografi: Hermann G. Warm i Jean Victor Hugo
Kostimografi: Jean Victor i Valentine Hugo
Montažeri: Dreyer i Marguerite Beaugé
Pomoćnici redatelja: Ralph Christian Holm i Paul La Cour
Fotografi: Jean Soulat i Maurice Boussus
Skladatelji prateće glazbe: Victor Alix i Léo Pouget
Direktori proizvodnje (tehničke): Michel i Simon Feldman
Proizvodnja: »Société Générale de Films«, Paris, France
Dužina: 2210 m, brzina projekcije: 20 sl/sec, trajanje: 97 min.
Dozvola cenzure: 37.014 (1928)
Svjetska pretpremijera: 21. 4. 1928. u Kopenhagenu
Francuska premijera: 25. 10. 1928. u Parizu

Glavne uloge

Jeanne d'Arc: Renée (Marie) Falconetti, Pierre Cauchon-nadbiskup od Beauvaisa: Eugène Silvain, Nicolas Loysseleur-kanonik Rouenske katedrale: Maurice Schutz, Jean Beaupère-sudac istražitelj: Louis Ravet, Jean d'Estivet-tužitelj: André Berley, Jean Lemaître-inkvizitor: Gilbert Dalleu, Jean Massieux-sudski izvršitelj: Antonin Artaud, Nicolas de Houppesville – svećenik: Jedan d'Yd, Martin Ladvenu-svećenik: Paul Delauzac, lord Warwick – engleski guverner, upravitelj zanka u Rouenu: neprofesionalac, anonimni ruski emigrant

Ostali glumci

Armand Lurville, Henri Maillard, Jacques Arna, Alexandre Mihalesco, Léon Larive, Raymond Narlay, Jean Ayme, Paul Jorge, Michel Simon

Stradanje Dreyerova »Stradanja«

Nakon filma »Poštuju svoju ženu«, koji je u Francuskoj prikazivan s velikim uspjehom u ožujku 1926., potpredsjednik »Société Générale de Films« vojvoda d'Ayen ponudio je Dreyeru suradnju.

Za »Cahiers du Cinéma« br. 170, u rujnu 1965. Dreyer izjavljuje: »Kada sam došao u Pariz da bih za »SG« snimio jedno djelo predložio sam 3 teme: o Mariji Antaneti, Katarini Medici i Ivani Arškoj. Održano je mnogo sastanaka na kojima nije donesena odluka. Tada su oni natuknuli da izvlačimo žigice i ja sam pristao. Izvukao sam žigicu bez glave. To je bila Jeanne d'Arc.« Iz Dreyerova pisma Valentini Hugo (4.9.1928.) vidi se da je ugovor potpisan 15.4.1926. Neposredno zatim počeo je i rad na filmu.

Godinu dana ranije (1925.) Joseph Delteil je tiskao knjigu »Vie de Jeanne d'Arc« (»Život Ivane Arške«) za koju je dobio nagradu »Femina«. Prema vlastitoj knjizi napisao je i scenarij istoimenog naslova, no veliki redatelj nije bio zadovoljan. Delteil je nastavio raditi na novoj verziji, a Dreyer se zainteresirao za dvotomnu studiju Pierra Championa objavljenu 1920. i 1921. pod naslovom »Procès de condamnation de Jeanne d'Arc, texte, traduction et notes« (»Proces i osuda Ivane Arške, tekst, prijevod i bilješke«), a Champion ga je upoznao i s originalnim dokumentom, koji se čuvao u »Bibliothèque Nationale«, Chambre des députés (»Nacionalna biblioteka«, soba za poslanike) u Parizu. Dreyer je odlučio da se, radi dramaturškog jedinstva vremena i prostora, cjelokupni proces, osuda i spaljivanje »odigraju« u jednom danu i Delteil se toj odluci prilagodio. Druga verzija scenarija dovršena je 20.12.1926., a treća 5.1.1927. Naslov je bio »JEHANNE; La Passion et la Mort d'une Sainte« (»IVANA, stradanje i smrt jedne svete«) no producenti su držali da je isti predug i prežestok te su ga izmijenili u »La Passion de Jeanne d'Arc« (»Stradanje Ivane Arške«).

Predloškom je predviđeno svega 5 lokacija: kapela i soba za mučenje u zamku u Rouenu, Ivanina ćelija u zamku Bouvreuil, groblje Saint-Ouen i trg Vieux-Marché u Rouenu.



U siječnju 1927. vojvoda d'Ayen pokušava angažirati Lilian Gish, čuvenu Griffithovu glumicu, ali se Dreyer usprotivio tvrdeći da Ivana mora biti Francuskinja. »Njezina epopeja je najljepša, najčišća i najslavnija u povijesti Francuske« rekao je tom prilikom. Početkom proljeća 1927. on je vidio Renée Falconetti na kazališnim »daskama« i time je problem bio riješen.

Istodobno su vršene i druge pripreme. Dreyer i Rudolph Maté izabrali su filmsku vrpcu »Agfa Pankine Panchro« s kojom je do tada snimljeno svega nekoliko filmova, među kojima, doduše, i »Le diable au coeur« (»Đavo u srcu«) Marcela L'Herbiera.

Uz to odluku nadovezala se još jedna, skoro nezamisliva: ukidanje šminke. 1962. Dreyer objašnjava: »Falconetti je igrala Ivanu svojim vlastitim licem, bez ikakve šminke. Zar sam doista toliko ružna, rekla je, vidjevši sebe prvi put na platnu.«

I napokon, gledajući kratkometražni zvučni film o predsjedniku Clemencauu u njegovu vrtu (projekcija prvog cjelovečernjeg zvučnog filma američkog redatelja Alana Croslanda »The Jazz Singer« održat će se tek 23.10.1927.) Dreyer se oduševio, no ipak je riješio zadržati »među-titlove« radi, kako sam reče, cjelokupnog filmskog ritma.

Snimanje je počelo 17. svibnja, a okončano je početkom studenog 1927. s tim da je »spaljivanje« na lomači realizirano 30. listopada.

Ekspozirano je 85.000 metara panhromatske crno-bijele vrpce. Montaža je dovršena krajem ožujka 1928. Potrošeno je 9 milijuna franaka što je bilo veoma mnogo, kad se uzme u obzir da je »Napoleon« Abela Gancea, sa svim »bitkama« i trostrukim ekranom, koštao 11 milijuna.

Svjetska pretpremijera održana je u Kopenhagenu u kinu PALADS TEATRET 21.4.1928. u subotu, u 20 i 15, pod danskim naslovom »Jeanne d'Arcs, Lidelse og Dødd« (»Ivana Arška, stradanje i smrt«) i s danskim titlovima. Bili su prisutni: vojvoda d'Ayen, francuski ambasador, Dreyer, Maté, Renée Falconetti. Po završetku svirana je, valjda u čast gostiju i same teme – MARSE-LJEZA.

8.5.1928. kopija s francuskim titlovima prikazana je na premijeri u Genèvi, 21.5. i 26.6. održana je »zatvorena« projekcija za direktore kino-dvorana i filmske profesionalce, a 25.10.1928. film je svečano predstavljen pariškoj publici u kinu MARIVAUX, pod naslovom »La Passion de Jeanne d'Arc«. Igrao je do 22.11. Svjestan vrijednosti djela i svojeg osobnog doprinosa Rudolph Maté je zahtijevao da se vrlo osjetljivi panhromatski negativ čuva na najsigurnijem mjestu, u pogonima UFA-e u Berlinu. No, voljom sudbine, 6.12.1928. baš ti pogoni u kojima se nalazila »Ivana« potpuno su uništeni požarom.

Dreyer se rezigniran prihvatio rekonstrukcije drugog negativna, uz pomoć komontažerke Marguerite Beaugé. Nije, naime, htio raditi »presnimak« iz postojećih kopija, koje su, navodno, uslijed projiciranja, već bile oštećene. Budući da je montirani film iznosio svega četrdeset dio snimljenog materijala mogućnosti su bile velike, ali neki tvrde da su određene sekvence (kao na primjer – čuvena scena šisanja Ivane) s »rezervnim« kadrovima bile, ipak, vidljivo lošije. Drugi negativ je pohranjen u laboratorijama GAUMONTA (G. M. de Boulogne-Billanco-



Neke zanimljivosti o glumcima

Renée (poznata još po imenu Maria, ili Marie) Falconetti rođena je u malom mjestu Sermano na Korzici, 1893. (a ne, kao što piše Dragan Švaco u jugoslavenskoj FILMSKOJ ENCIKLOPEDIJI, 1901. u Parizu). Umrla je u Buenos Airesu, 1946.

U kazalištu je glumila od najranije mladosti, ali je snimila samo jednu filmsku ulogu.

Antonin Artaud (1896-1948.)

Francuski pjesnik, esejist, glumac i redatelj. Aktivno sudjeluje u nadrealističkom pokretu 1924-1928.

Knjige: »Pupkovina limba« (1925.) i »Vaga za živce« (1927.)

Umrlo je pomračena uma.

Michel Simon (1895-1975.)

Jedan od najvećih glumaca francuskog filma debitirao je u »Ivani« samo u dva kadra.

urt), no upravo ta »lokacija« je 1929. (nigdje se ne navodi točan datum) stradala od požara.

Tijekom godina kinoteke i kino-klubovi prikazivali su nekoliko postojećih kopija, koje su s vremenom bivale sve kraće i kraće, tako da se »Stradanje« brzo udaljilo od izvornog djela.

Iznenada, u siječnju 1952. čovjek po imenu Lo Duca, u gomili filmova uskladištenih kod »Gaumonta«, pronalazi Dreyerov drugi negativ. Tako je, naime, glasila njezina izjava za »Cahiers du Cinéma«, br. 9. Maurice Drouzy ga je podržao tvrdeći da se dogodilo čudo, a Jean Mitry obrazlaže da, prilikom požara, negativ nije ni bio tamo gdje se je mislilo da jeste. S druge strane, mnogi su govorili da je Lo Duca »na svoj način« skripio nešto od ostataka snimljene vrpce, s novim titlovima i novom glazbenom pratnjom. Uz to, film je bio i znatno kraći. Ipak, Lo Duca i »Gaumont« uradili su standardne kopije i jedna od njih je prikazana 12.9.1952. na svečanoj projekciji u Veneciji. Za Dreyera su počele strašne muke. On je bio indignantom »verzijom«. Protestirao je u intervjuima, člancima, pisao je i direktoru »Gaumonta« Jeanu Jayu. Spominjao je da nedostaju mnogi kadrovi i da je glazbena »kulisa« neukusno »montirana« od dijelova skladbi Bacha, Vivaldija, Albinonija, Scarlattija. Međutim, ta se Ducina »tvorevina« nastavila vrtjeti diljem svijeta.

Tek 30 godina poslije premijere filma (1958.) iz ulomaka od različitih kopija danska Kinoteka rekonstruirala četvrtu »verziju«, što je moguće autentičnija. Nije zabilježeno je li taj posao obavljen uz pomoć Dreyera i na temelju koje »matrice«.

A onda, 13 godina nakon Dreyerove smrti, dogodilo se istinsko čudo. 1981., posve slučajno, u jednom utičitu za duševno poremećene, u blizini Osla, pronađena je izvrsna kopija s danskim titlovima, ona ista koja se vrtjela na pretpremijeri u Kopenhagenu.

Utvrđilo se nešto tako-veći nevjerovatno. Na zahtjev glavnog liječnika spomenute ustanove dra Harald Arnesena, zaljubljenika u francusku povijest, ta je kopija, poslije samo 5 tjedana »igranja« u Danskoj upućena za Norvešku. On je nikada nije vratio, a nitko mu je, čini se, nije ni tražio.

Do jeseni 1984. u danskoj Kinoteci radilo se na konzerviranju pronađenog pozitivna i na izradi tzv. »dubla«. Tako rekonstruirano »Stradanje Ivane Arške« prvi put je prikazano 18.11.1984. na simpoziju o Dreyeru, u Veroni, a zatim od 18-22.10. 1985. u Amsterdamu, uz glazbenu pratnju Jo Van den Boorena.

Zahvaljujući ljubaznosti direktora danske Kinoteke Iba Montyja, Francuska je dobila identičnu »filmsku sliku« s francuskim titlovima što ih je s danskog preveo Maurice Drouzy.

Ta »verzija« je prvi put projicirana 8.6.1986. u Reimsu, na golemi ekran instaliran ispred ulaza u katedralu. Za vrijeme projekcije na orguljama je improvizirao Jacques Charpentier. Od 14-17.1.1988. uz, kažu, dobro komponiranu glazbu tridesetogodišnjeg Arnauda Petita »Ivana« je vraćena i u »Théâtre des Amants« u Nanterreu.

Za sada se samo nagada što je pravi razlog da »uskrsto« djelo još nije prikazano uz originalnu glazbenu pratnju Victora Alixa i Léa Pougeta, za koju se zna da je sačuvana.